

Jelena MARTINOVIĆ-BOGOJEVIĆ*

REFORMA OSNOVNOG MUZIČKOG OBRAZOVANJA IZMEĐU FORMALNOSTI I PROMIŠLJENIH INOVACIJA

Sažetak: Reformski procesi na svim nivoima obrazovnog sistema, počev od osnovnog i srednjeg obrazovanja, preko reforme u muzičkim školama, pa do uvođenja *Bolonjskog procesa* na umjetničkim fakultetima, široka su tema za stručne rasprave i potrebne evaluacije. Pitanja koja se nameću prvenstveno su vezana za sprovođenje sistema u samoj praksi, počevši od toga da li je učenik ili student zaista stavljen u središte reforme, koja u načelu polazi od njegovih potreba i interesovanja.

U ovom izlaganju biće riječi o započetoj reformi osnovnog muzičkog obrazovanja sa posebnim osvrtom na nastavu klavira. Mogućnosti koje otvara svaka temeljna promjena, trebalo bi da budu izazov za autore nastavnih planova i programa da kroz istraživanja nedostataka i prednosti postojećeg sistema sačine dokumente koji bi se bazirali na principima naučnostručne utemeljenosti, otvorenosti i fleksibilnosti programa, njihove vertikalne i horizontalne povezanosti, kako bi se ciljevi i vrijednosti obrazovanja mogle ostvariti (Osnove za obnovu nastavnih planova i programa, 2002). Slične potrebe za inovacijama i poteškoće u njihovoj realizaciji dijeli većina nekadašnjih socijalističkih zemalja, među kojima su i zemlje bivše Jugoslavije. Sistem koji smo naslijedili donosi brojne prednosti, ali otvara i pitanje o neophodnim promjenama, poput većeg stepena fleksibilnosti, uvođenja alternativnih programa (Rojko, 2006), ali i intenzivnije međupredmetne povezanosti. Nedovoljna zastupljenost adekvatnih udžbenika i neophodnog didaktičkog materijala, još jedan je hronični nedostatak koji prati muzičko obrazovanje u Crnoj Gori.

Ključne riječi: *reforma muzičkog obrazovanja, fleksibilnost programa, pedagoška praksa, zainteresovanost učenika*

* Doc. mr Jelena Martinović-Bogojević, Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija, Cetinje

Uvod

OSNOVNE muzičke škole čine bazu za prepoznavanje i usmjeravanje budućih profesionalnih muzičara, te predstavljaju važno polazište za analizu dometa i perspektiva u muzičkom obrazovanju. Model muzičkih škola koji je svojevremeno, u bivšoj Jugoslaviji, preuzet od Sovjetskog Saveza, podrazumijeva da su one dio opšteobrazovnog sistema koji finansira država i da se načelno polazi od pretpostavke da se u njima školuju budućí muzičari. Ovakve škole imaju striktan nastavni plan i program, što znači da učenik mora da prati nastavu iz svih predmeta koji su programom predviđeni. Na kraju školske godine polažu se ispiti iz tzv. *obaveznih predmeta*, kao uslov za dobijanje diplome o završenom razredu.

Uz sve postojeće prednosti ovakvog sistema, u procesu reforme osnovnog muzičkog obrazovanja treba razmotriti i eventualne nedostatke i shodno tome uvesti inovacije koji će biti prilagođene današnjim generacijama, što uključuje komparaciju sa sličnim sistemima u okruženju, kao i onim u evropskim zemljama, analizu statističkih podataka o broju upisanih đaka i broju onih koji završe muzičku školu, uključivanje stručnjaka iz prakse, anketiranje roditelja, analizu postignuća, kako bi sama reforma u svojoj primjeni dala bolje rezultate od postojećih.

Muzičke škole u Crnoj Gori

Danas u Crnoj Gori postoji četrnaest državnih i jedna privatna muzička škola, što govori da je u većini crnogorskih opština djeci dostupno besplatno muzičko školovanje. Ovo je jedna od najznačajnijih prednosti obrazovnog sistema, koja prati princip jednakih mogućnosti za sve koji izraze potrebu za muzičkom edukacijom. Evropska asocijacija muzičkih škola (EMU)¹ je sprovela istraživanje o funkcionisanju muzičkih škola u okviru platforme *Polifonia* Evropske asocijacije visokih muzičkih škola i konzervatorijuma (AEC),² koja je podržana iz fondova EU i imala je za cilj da se napravi komparativna studija sistema po različitim segmentima. Od zemalja iz okruženja, preko svog Udruženja muzičkih i baletskih pedagoga, učestvovala je Republika Srbija. Pokazalo se da brojne zemlje imaju problem finansijske podrške i pokušavaju da pronađu rješenja za podsticanje djece da pohađaju muzičke škole, kroz podršku lokalne zajednice ili države, najčešće samo najdarovitijim učenicima. U tom

¹ <http://www.musicschoolunion.eu/>

² <http://www.aec-music.eu/>

smislu se ovakav sistem, koji je u potpunosti finansijski podržan, smatra idealnim rješenjem, što je u mnogim evropskim državama gotovo neostvarivo. U tabeli koja slijedi dat je spisak muzičkih škola u Crnoj Gori.

Tabela broj 1: *Muzičke škole u Crnoj Gori*

1. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Kolašin
2. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Berane
3. Škola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje „Vida Matjan”, Kotor ¹
4. Škola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje, Tivat ²
5. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Bar
6. Škola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje „Dara Čokorilo”, Nikšić
7. Škola za osnovno muzičko obrazovanje „Savo Popović”, Cetinje
8. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Ulcinj
9. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Bijelo Polje
10. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Budva ³
11. Umjetnička škola za muziku i balet „Vasa Pavić”, osnovna muzička i baletska škola, srednja muzička škola, Podgorica
12. Škola za osnovno muzičko obrazovanje Herceg Novi
13. Umjetnička škola „Andre Navara”, Podgorica (osnovna i srednja privatna škola)
14. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Pljevlja
15. Škola za osnovno muzičko obrazovanje, Danilovgrad

¹ Škola ima područna odjeljenja u Risnu, Radanovićima i Lastvi Grbaljskoj.

² Škola ima područno odjeljenje u Radovićima.

³ Škola ima područno odjeljenje u Petrovcu.

S obzirom na manje sredine, kao što su Golubovci i Tuzi, koje broje značajanu populaciju, trebalo bi razmišljati o mogućnostima otvaranja osnovnih muzičkih škola ili područnih odjeljenja, što bi u perspektivi moglo doprinijeti povećanju broja učenika koji upisuju srednju muzičku školu u Podgorici. Strategiju razvoja muzičkih škola potvrđuje činjenica da su se muzičke škole u Tivtu i Nikšiću razvile i u srednje škole.

Reforma obrazovnog sistema i refleksije na muzičko obrazovanje

Proces reforme obrazovnog sistema u Crnoj Gori započeo je 2000. godine. Prvi dokument od krucijalnog značaja, *Knjiga promjena*³ (2001), sadržao je postavljanje osnovnih ciljeva i principa, organizaciju i finansiranje obrazovanja,

³ *Knjiga promjena*, ur. S. Backović, Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke, 2001.

te detaljnu analizu postojećeg stanja u obrazovanju po brojnim tačkama, predstavljanje stanja u evropskim zemljama i predloge promjena. Godinu dana kasnije, Vlada Republike Crne Gore formirala je *Savjet za nastavne planove i programe*, čiji je zadatak bio da usvoji opšti sadržajni i metodološki okvir kao osnovno polazište za dalji razvoj nastavnih planova i programa za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno i srednje obrazovanje, stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Konstatovano je da je, nakon dvadeset godina pokušaja unapređivanja školstva, ovo bio prvi temeljni pristup koji je imao za cilj korjenite promjene u načinu obrazovanja. Pod tim se podrazumijevalo i „pomjeranje akcenta sa nastavno-lekcijskog na nastavno-ciljno i procesno-razvojno planiranje” (*Osnove za obnovu nastavnih planova i programa*, 2002, 4), što je u praktičnom smislu značilo da nastavu treba usmjeravati na ciljeve i ishode obrazovanja, a ne samo na sadržaje, kako je to dotadašnja praksa nalagala. Važna strategija Savjeta bila je da se teži ka *otvorenom tipu nastavnih planova i programa*, u kojima će se omogućiti nastavniku da sam bira dio sadržaja i metoda koje će koristiti za postizanje datih ciljeva i standarda. Koristeći metodološki pristup u dokumentima brojnih evropskih zemalja, sačinjen je dokument *Osnove za obnovu nastavnih planova i programa*,⁴ na kojem su radile posebne komisije, uže specijalizovane za određenu oblast, područje rada, nastavni predmet, sastavljene od eksperata, stručnjaka iz prakse, predstavnika roditelja i brojnih drugih subjekata koji su upućeni u prirodu nastavnog procesa.

Nakon prvih usvojenih nastavnih planova i programa, krenulo se sa njihovom primjenom u školama, gdje je napravljena strategija postupnog uvođenja škola u reformu, čija je praktična primjena započeta 2004. godine. Uticaj reforme na nastavni predmet *Muzička kultura* u osnovnim i srednjim školama donio je jasnu strukturu ovog predmeta, osmišljene planove i programe, kao i udžbenike u čijoj su izradi prvi put učestvovali i crnogorski autori. Prva izdanja udžbenika usvojena su i odobrena za upotrebu 2004. godine. Za podršku u njihovom nastajanju Zavod za udžbenike i nastavna sredstva je sklopio ugovore sa slovenačkom izdavačkom kućom *Rokus*, iz čijih je udžbenika za prvi ciklus preuzet dio sadržaja. Danas možemo konstatovati da je Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, kao jedini izdavač udžbeničke literature, uspio da sakupi autore, recenzente i stručne saradnike, koji su napisali multimedijalne udžbenike od prvog razreda osnovne škole do završnog razreda gimnazije, kao i udžbenik za srednje stručne škole, koji je izdao Centar za stručno

⁴ *Osnove za obnovu nastavnih planova i programa*, ur. D. Bogojević, Podgorica: Zavod za školstvo, 2002.

obrazovanje,⁵ čime je napravljen veliki pomak i zadovoljen visok standard u izradi udžbeničke literature.

Nakon započete reforme obrazovnog sistema, područje interesovanja proširuje se na osnovno i srednje muzičko obrazovanje u Crnoj Gori. Dotadašnji nastavni planovi i programi uglavnom su bili pisani po ugledu na okruženje. Iako je tadašnji sistem muzičkog obrazovanja imao dobre rezultate, osnovni nedostaci bili su nedovoljna evaluacija sistema, revizija programa i eventualno pisanje udžbenika kojima bi se unijele novine u sami nastavni proces. Jedan od razloga možemo tražiti i u nekadašnjem stanju u muzičkoj pedagoškoj praksi, u kojoj je postojao nedovoljan broj visokoobrazovanih profesora, što je bio i inicijalni motiv za formiranje Muzičke akademije 1980. godine.

Prvo ozbiljnije bavljenje osnovnom muzičkom školom, prije svega programima za solfeđa, inicirano je od strane Ministarstva prosvjete, Odjeljenja za programiranje, 1996/97. godine. Osnovno polazište tadašnjim autorima bila je primjena takozvane „francuske metode” u nastavi solfeđa, no i tom prilikom izostali su adekvatni udžbenici po kojima bi nastavnici mogli jasnije da primjenjuju ono što su programi zahtijevali. Već tada se na francukim konzervatorijuma nastava solfeđa izučava u jednom širem kontesktu, a u okviru nastavnog predmeta *Formation musical*, koji podrazumijeva povezivanje različitih muzičkih sadržaja od klasičnog solfeđa (pjevanja, ritmičkih vježbi, diktata), razvoja harmonskog sluha, prepoznavanja jednostavnih muzičkih oblika, slušanja muzike i razvoja kritičkog mišljenja, uvođenja osnovnih informacija iz istorije muzike.⁶ Ovakav pristup razvija kod učenika kognitivne sposobnosti, vještinu povezivanja stečenih znanja, a sa jasnim ciljem da efikasnije „stoji u službi” instrumentalne nastave.

Primjer predmetne interdisciplinarnosti ili većeg stepena međupredmetne povezanosti bilo bi neophodno uvesti u *curriculume*, kako muzičkih škola, tako i Muzičke akademije. Da bi se to postiglo, potrebna je veća saradnja komisija koje rade na programima, usklađivanje ciljeva, metodskih postupaka i sadržaja. Programi bi trebalo da sadrže preporuke i objašnjenja kako bi nastavnici imali bolji uvid u ono što se od njih očekuje, pored obuke u vidu stručnih seminara, kojih nema u dovoljnom broju, ili gotovo u potpunosti izostaju za određene oblasti.

⁵ Reformama je nastavni premet Muzička umjetnost i Muzika moj jezik (izborni) zadržan u opštoj gimnaziji. Muzička kultura je ukinuta u srednjim stručnim školama.

⁶ Informacija preuzeta sa internet stranice: <http://www.emdjacquesibert.fr/ressources/questions-sur/la-formation-musicale/>. Pristupljeno dana: 10. 5. 2014.

m. Orgulje n. Pjevanje							2	2	2	129	5,84
<i>Solfedžo sa teorijom muzike</i>		1	1	2	2	2	2	2	2	470	21,29
<i>Grupno muziciranje</i>				2	2	2	3	3	3	501	22,70
Izborni predmet							1	1	1	99	4,48

Po novom nastavnom planu, predviđeno je da muzička škola traje devet godina i da je podijeljena u tri trogodišnja ciklusa. Prvi razred sadrži jedan predmet — Orfov instrumentarijum, sa dva časa nedjeljno, odnosno 68 časova godišnje. Od drugog razreda počinje nastava za pojedine instrumente: klavir, gitaru, violinu, harmoniku, violončelo, harfu, dok nastava instrumenata koji zahtijevaju određenu fizičku zrelost učenika, počinje u četvrtom razredu. Kako se u tabeli može vidjeti, plan sadrži i nastavu instrumenata koje nemamo u muzičkim školama, ali se pretpostavlja da se u tom smislu dalekosežno razmišljalo. U Nastavnom planu nije sasvim jasno da li učenici koji upišu prvi razred, a odluče da sviraju neki od instrumenata čija nastava počinje u četvrtom razredu, imaju samo nastavu solfedža u naredne tri godine, ili učenici mogu upisati muzičku školu i na početku drugog ciklusa, što u tom slučaju predstavlja smislenije rješenje. Takođe se nameće pitanje da li desetogodišnjeg učenika možete zainteresovati da svira instrumente poput: fagota, kontrabasa, horne ili se ne postavlja jasna starosna granica pri upisu u drugi ciklus. U trećem ciklusu učenici mogu izabrati orgulje i solo pjevanje. Pretpostavlja se da su autori Nastavnog plana ovdje imali u vidu električne orgulje, kao jedine koje mogu biti dostupne učenicima. Ukoliko u crnogorskim školama postoje uslovi za realizaciju programa, ovaj bi instrument bilo primjerenije uvesti u srednje muzičke škole, kada učenik stekne određena znanja iz harmonije i kontrapunkta. Narodne muzičke instrumente poput tamburice — mandoline, trebalo bi uvrstiti kao izborni predmet u okviru kojeg bi se izučavao folklor, što bi uključivalo sviranje na ostalim narodnim instrumentima sa područja Crne Gore. Pretpostavlja se da je tamburica uvedena sa ciljem da se u školama oformi i dječiji tamburški orkestar, naročito na sjeveru Crne Gore, gdje postoji tradicija sviranja ovog instrumenta (Pljevlja, Bijelo Polje).

Treći ciklus je zamišljen kao priprema za srednje muzičke škole, pa je broj časova grupnog muziciranja (orkestar, hor, kamerna muzika) povećan sa dva časa nedjeljno u drugom ciklusu, na tri časa u trećem ciklusu. Uvodi se izborni predmet sa jednim časom nedjeljno. Postavlja se pitanje: da li je realno očekivati od učenika trećeg ciklusa da prati osam časova nedjeljno u muzičkoj školi, pored obaveza redovnog školovanja u osnovnoj školi? Da li je akcenat trebalo

staviti na nastavu instrumenta i rasteretiti učenika predmetâ, ili broja časova, kako bi na kvalitetan način postigao programom predviđene ciljeve? Ovo su pitanja koja se u analizi usvojenog nastavnog plana neminovno nameću. Suđeci po uslovima u muzičkim školama, bilo da je riječ o opremljenosti škola instrumentarijumom, bilo da je riječ o nedostatku adekvatnog kadra, ovaj nastavni plan će, ukoliko se ne revidira, u velikom dijelu više egzistirati kao optimistička zamisao, nego kao realan i u praksi primjenjiv dokument.

Neke od karakteristika usvojenih nastavnih programa

Nastavni programi za pojedine instrumente ili grupe instrumenata, koji su do sada prihvaćeni i odobreni za primjenu u školama, sastavili su stručnjaci iz prakse, najvećim dijelom profesori u muzičkim školama sa značajnim iskustvom i postignutim uspjesima. Ovdje se nećemo baviti svim programima. Kao primjer ćemo dati kratak osvrt na *Muzičku početnicu* i Nastavni program za drugi razred klavira.

Nastavni plan i program za prvi razred, pod nazivom *Muzička početnica — Orfov instrumentarijum*, odobren je za upotrebu u školama 31. marta 2009. godine. Ciljevi ovog programa su da kod učenika razvije muzičke sposobnosti kroz rad na svim komponentama muzikalnosti. Programom nije predviđeno muzičko opismenjavanje, već se akcenat stavlja na razvijanje muzičke memorije, usvajanje pjesama po sluhu, razvijanje ritmičkih sposobnosti putem brojalica, pitalica i brzalica, razvijanje smisla za improvizaciju, usvajanje osnovnih muzičkih pojmova, instrumenata, vokalnih i instrumentalnih sastava, kao i na kolektivno muziciranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma. Ovakav način rada na početku muzičke edukacije u mnogim zemljama je poznat pod nazivom *Muzička bašta* (njem. *Music Kindergarten*). Postavlja se pitanje: da li su u svim muzičkim školama stvoreni uslovi za sprovođenje nastave i da li su kabineti opremljeni neophodnim didaktičkim sredstvima? Postoje saznanja da mali broj škola posjeduje Orfov instrumentarijum u obimu koji je potreban za sprovođenje nastave u *Muzičkoj početnici*.

Nastava klavira uvodi se u prvom polugodištu drugog razreda, kada na časovima solfeđa započinje sistematsko muzičko opismenjavanje učenika. Ovaj pristup otvara mogućnost da se na časovima instrumenta u takozvanom *donotnom periodu* (Arobolevska) ili periodu prije muzičkog opismenjavanja, ispituju muzičke sposobnosti kroz različite oblike sviranja poznatih melodija po sluhu, njihovog transponovanja, različitih oblika improvizacije. Ovakav oblik nastave zahtijeva veću aktivnost nastavnika i „povišen stepen stvaralačke volje” (Šćapov).

Programom je predviđeno da čas traje 45 minuta i da učenici imaju dva časa instrumenta nedjeljno. Kao obavezne aktivnosti navedeno je: sviranje, slušanje muzike i stvaranje. S obzirom na dužinu časa, uzrast učenika i njegovu koncentraciju, može se dati preporuka da nastavnik radi sa dva učenika u toku jednog časa. U metodici nastave klavira, mnogi klavirski pedagozi (Aroboļjevska, Barenbojm, Mihelis, Timakin) preporučuju ovakvu vrstu rada u početnoj nastavi, jer pospješuje dinamiku na času, koncentraciju i pažnju, čiji je visok stepen teško održati u toku 45 minuta individualnog načina rada. U mnogim sistemima početnik ima čas individualne nastave dva puta sedmično u trajanju od 30 minuta. Ukoliko bi se primjenjivale u radu sve aktivnosti učenika koje su programom predviđene: *sviranje, slušanje muzike, stvaranje*, to opravdava dužinu trajanja časa. No, postavlja se pitanje: koliko su učionice opremljene muzičkim uređajima, koliko nastavnici sviraju učenicima na času i da li je zastupljena improvizacija, sviranje pjesama po sluhu i ostali elementi onoga što je u programu označeno kao *stvaranje*? Slika realnog stanja bi prije bila da nastavnici vježbaju program s učenicom i da je *sviranje* jedina aktivnost koja se odvija na času instrumenta.

Dinamika pisanja i usvajanja programa ne prati generacije koje su upisale prvi razred reformisane muzičke škole. Posljednji programi: Program za udaljkice (od IV do IX razreda) i Program za drvene duvačke instrumente (IV razred) usvojen je 10. 09. 2010. godine. Nakon završenog prvog ciklusa, škole se neminovno vraćaju na „stare” programe. Pri tome se javlja neusklađenost sa osnovnom školom, pa se dešava da učenicima koji završe šesti razred po starom sistemu ostaju još tri godine do upisa u srednju muzičku školu.

U ovakvoj situaciji se nameće pitanje: po kojem programu se danas radi u muzičkim školama i da li svaka škola iznalazi za sebe najoptimalnija rješenja za funkcionisanje (na primjer — pohađanje sedmog razreda onih učenika koji su završili šesti razred po starom sistemu, a još uvijek nijesu završili osnovnu školu? Po kojem programu oni rade i da li je diploma koju dobijaju validna, ili je u pitanju spremnost same škole i njene uprave da te učenike zadrži kao potencijalne kandidate za srednju školu, kako ne bi pravili pauzu u radu i na taj način izgubili nepohodni kontinuitet i interesovanje za dalje muzičko školovanje)? Takođe se postavlja pitanje: zašto se stagniralo sa pisanjem i usvajanjem nastavnih programa?

Razmišljanja u regionu — alternativna rješenja za bolja postignuća

Dajući predloge za pisanje nastavnih planova i programa, prof. Pavel Rojko sa Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu razmatra situaciju u Hrvatskoj, upoređujući je sa nekim evropskim zemljama, prije svega Austrijom i Njemačkom,

postavljajući pitanje: *da li je došlo vrijeme da se napusti rigidni koncept po kojem učenik mora upisati cijeli sustav i da li je moguć alterativni program u kojem postoje olakšavajuće varijante učenja?* (Rojko, 2006, 49). Za primjer uzima funkcionalnu muzičku školu Elli Bašić, koja je imala tzv. dvostruki kolosijek, A i B program, gdje je jedan bio namijenjen darovitoj djeci sa izraženim muzičkim dispozicijama, i program za one skromnijih mogućnosti kojima je na taj način omogućeno da zadovolje nešto niže kriterijume, ali da prođu muzičko obučavanje, nauče da na određenom nivou sviraju instrument i nakon završene škole u perspektivi budu edukovana muzička publika.

Na sličan način se može razmišljati i kada je naš obrazovni sistem u pitanju. Broj učenika koji upišu muzičke škole i onih koji je završe ide u prilog ovom predlogu. Podaci iz dvije značajne škole u Crnoj Gori, Škole za osnovno i srednje muzičko obrazovanje „Vida Matjan” i Umjetničke škole za muziku i balet „Vasa Pavić” pokazuju da se iz različitih razloga učenici ispisuju iz muzičke škole. U kotorskoj školi i područnim odjeljenjima se u proteklih pet godina upisalo u prvi ili pripremni razred od 60 do 75 učenika godišnje, a njih 30 do 45 je završilo šesti razred. Slična situacija je i u Podgorici, gdje se u proteklih pet godina upisalo u prosjeku od 100 do 120 djece, dok se broj onih koji završavaju šesti razred kreće u rasponu od 60 do 80 učenika u posljednjih pet godina.⁷

Mi nemamo sprovedena istraživanja o razlozima prekida muzičkog školovanja. Uпитnik koji bi učenici popunjavali prilikom ispisivanja iz škole, a koji bi sastavila bilo škola, bilo Zavod za školstvo, mogao bi dati odgovore, što bi bila i svojevrsna evaluacija sistema na osnovu koje bismo, između ostalog, postavili smjernice za sprovođenje promjena. Svjesni smo i činjenice da djeca danas sve češće gube interesovanje i ne pokazuju dovoljno strpljenja u radu na zadatom gradivu, pa je umijeće da ih zadržimo u školama još zahtjevnije. U nekim evropskim zemljama (Njemačka, Francuska) postoje, u okviru fakultativne ili izborne nastave u opšteobrazovnoj školi, mogućnosti da djeca u saradnji sa lokalnom zajednicom mogu da uče sviranje na nekom instrumentu, što omogućava nastavnicima da prepoznaju talente i upute ih ka muzičkim školama.

Zaključak

Izrada nastavnog plana i programa, kao složen proces, trebalo bi da se sprovodi sa jasnom dinamikom i sa ciljem da to bude temeljni dokument za funkcionisanje obrazovnog sistema. Primjenjivost plana i programa je njegov osnovni

⁷ Okvirni podaci dobijeni su od uprave škola u Kotoru i Podgorici.

smisao. Saradnja stručnih komisija i jasna metodologija izrade čine preduslov za uspješnu izradu ovog značajnog dokumenta. Provjera učinkovitosti programa vrši se kroz njegovu evaluaciju, nakon praktične primjene u određenom periodu. U svojoj analizi Rojko kaže da su se ranije programi više radili „po sluhu” nego „po notama”, a nastavna praksa se odvijala po naslijeđenom modelu i inerciji (radimo onako kako su sa nama radili naši profesori). Reforma osnovnog muzičkog obrazovanja, izrada dokumenata na kojima će počivati, neizbježan je i neohodan proces. Stvaranje uslova za njegovu implementaciju, još je jedan značajan korak koji traži materijalna ulaganja i osposobljeni kadar, bez kojeg se ne može očekivati progres u sistemu koji ima dobre osnove i na čijem unapređivanju treba intenzivnije raditi.

Literatura

- [1] Артоболевская, Анна, *Первая встреча с музыкой*, Москва: Всесоюзное издательство Советский композитор, 1985, 63.
- [2] Knjiga promjena, urednik: prof. S. Backović, Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke, 2001, 271.
- [3] Nastavni plan i program Muzička početnica, Orfov instrumentarijum, Podgorica: Zavod za školstvo, 2009.
- [4] Nastavni plan za osnovne muzičke i osnovne baletske škole, Podgorica: Zavod za školstvo, 2010.
- [5] Nastavni program, klavir, 2. razred, Podgorica: Zavod za školstvo, 2010.
- [6] Osnove za obnovu nastavnih planova i programa, Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke, 2002.
- [7] Rojko, Pavel, *Kako sastaviti plan i program (osnovne) glazbene škole*, Tonovi, časopis glazbenih i plesnih pedagoga, br. 47, XXI, Zagreb: HDGPP, 2006, str. 49–60.
- [8] Šćapov, Aleksej, *Metodika nastave klavira*, Beograd: Muzička akademija, 1963, 101.

Internet izvori

- [9] http://www.musicschoolunion.eu/fileadmin/downloads/attachments/Publications/Music_Schools_in_Europe.pdf
- [10] <http://www.eas-music.org/activities/publications/>
- [11] <http://www.aec-music.eu/polifonia/>
- [12] <http://www.aec-music.eu/projects/current-projects/first-page/>

Jelena MARTINOVIĆ-BOGOJEVIĆ

REFORM OF ELEMENTARY MUSIC EDUCATION BETWEEN
FORMALITY AND THOUGHTFUL INOVATIONS

Summary

Reform processes at all levels of the education system, starting from the elementary and secondary education, across music school reform, up until introduction of the Bologna Process in art colleges, are a wide topic for professional discussions and required evaluations. Questions which arise are primarily related to practical implementation of the system and are initially about whether students are really at the center of the reform which generally has their needs and interests as a starting point?

In this paper there will be discussions on the launched reform of the elementary music education in Montenegro. The possibilities opened by every fundamental change should be a challenge for the authors of teaching plans and programs to develop documents by researching strengths and weaknesses of the existing system which would be based on principles of scientific and professional soundness, openness and flexibility of the programs, their vertical and horizontal connectedness, so that education goals and values can be accomplished. Similar needs for innovations and difficulties in their implementation are shared by the majority of former socialist countries, including the countries of the former Yugoslavia. With all of the existing advantages of such a system, eventual disadvantages should also be considered in the process of elementary music education reform and there should be innovations accordingly introduced that would be adapted to current generations, which includes comparison with similar systems in the neighboring and other European countries, analysis of statistical data on the number of enrolled students and those who complete the music school education, involvement of practice experts, surveying parents, analysis of accomplishments, so that the reform itself can give better results within implementation than the results we have now.

The system that we inherited brings numerous advantages, but also opens a question on necessary changes, such as a higher degree of flexibility, introduction of alternative programs and also a more intense connectedness between courses. Limited availability of adequate textbooks and didactic material is one more chronic shortcoming accompanying the music education in Montenegro.

Key words: *music education reform, program flexibility, pedagogical practice, students' interest*